

Kako popisovati sove?

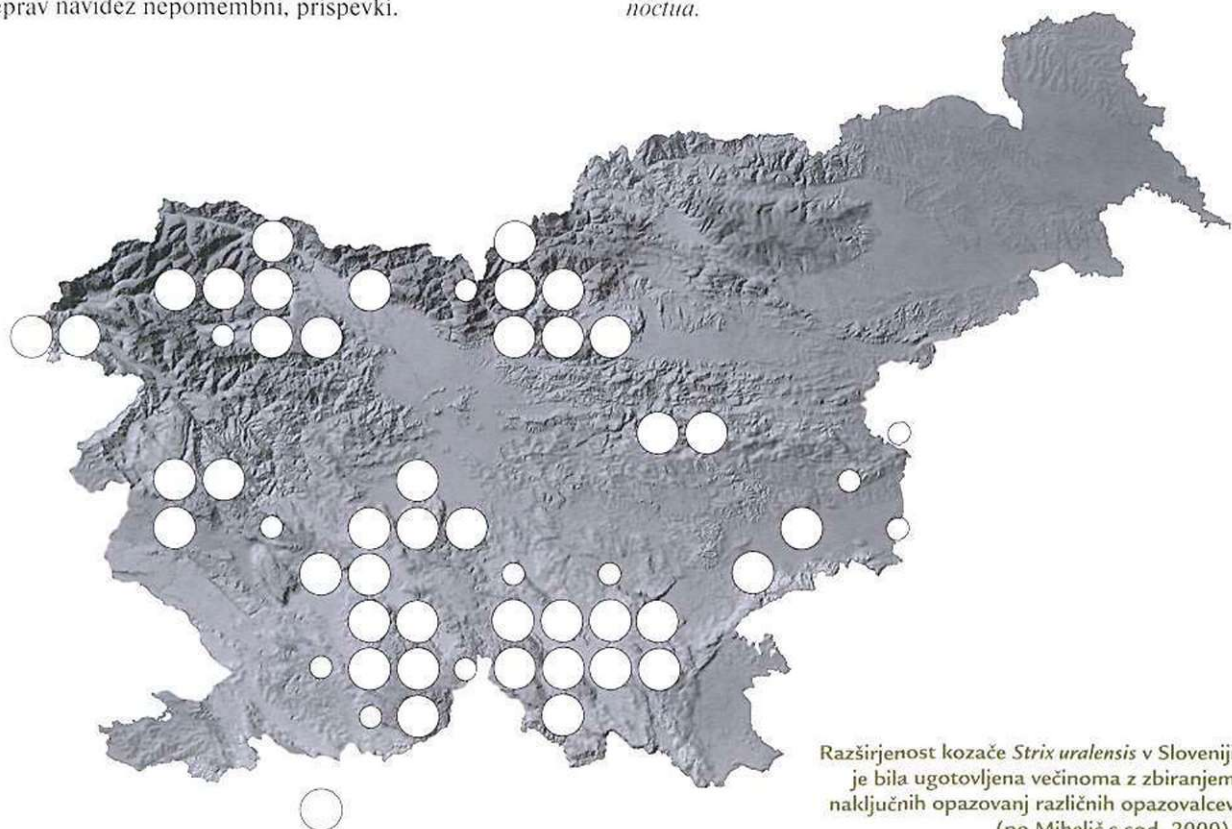
Al Vrezec

Zaradi svoje nočne aktivnosti so sove največkrat izvzete iz običajnih ornitoloških popisov, saj se z njimi čez dan srečamo bolj po naključju, ko spečo sovo nenamerno prepodimo iz počivališča. Kljub temu pa so podatki o njihovi razširjenosti in številčnosti zelo pomembni, saj so se ravno sove izkazale kot ene pomembnejših vrst pri določanju varstvenih smernic, v Sloveniji denimo pri določanju območij IBA. Popisa sov se lahko lotimo na tri načine:

1. s spraševanjem ljudi in kolegov, ki so sove opazili, s čimer lahko pridobimo podatke zlasti o razširjenosti na širšem območju,
2. z iskanjem gnezd in
3. z beleženjem nočnih oglašanj, kar je tudi najzanesljivejša metoda pri določanju številčnosti.

Prve metode se bomo lotili, ko bomo preučevali razširjenost sov, denimo na ozemlju Slovenije. Pri tem so nam lahko v veliko pomoč že objavljeni prispevki o opazovanjih sov, ki nam lahko nudijo prvi vpogled na razširjenost. Pri tem se izkaže, kako potrebni so taki, pa čeprav navidez nepomembni, prispevki.

Druge metoda je zamudnejša, saj so še bolj kot sove skrita njihova gnezda. Obnese se pri nekaterih vrstah odprte krajine, ki imajo bolj izpostavljena gnezda. Med slovenskimi sovami je taka mala uharica *Asio otus*. Metoda je preprosta. Izbrano območje v zimskem ali zgodnjem spomladanskem času temeljito pregledamo in si zabeležimo vsa možna gnezdišča, torej večja gnezda ujed in vranov. Vsa zabeležena gnezda še enkrat obiščemo konec aprila ali v maju in preverimo njihovo zasedenost z malimi uharicami. Navadno že z daljnogledom opazimo obušenke čopke valeče samice, ob približanju pa bo samica gnezdo naverjetneje tudi zapustila. Namesto iskanja gnezd lahko namestimo zaprte ali odprte gnezdilnice, ki jih sove po daljšem ali krajšem času zasedejo. Tak način pa je dolgotrajnejši in manj zanesljiv, saj nikoli ne vemo, koliko sov še gnezdi na območju na naravnih gnezdiščih. Primerna pa je gotovo za ugotavljanje razširjenosti in za poglobljene študije vrste. V Sloveniji smo gnezdenje v gnezdilnicah ugotovili pri sledečih sovah: pegasta sova *Tyto alba*, veliki skovik *Otus scops*, kozača *Strix uralensis*, lesna sova *Strix aluco*, mala uharica (odprti tip), koconogi čuk *Aegolius funereus* in čuk *Athene noctua*.

Razširjenost kozače *Strix uralensis* v Sloveniji je bila ugotovljena večinoma z zbiranjem naključnih opazovanj različnih opazovalcev (po Mihelič s sod. 2000).

ORNITOLOŠKI NAPOTKI

foto: Dietmar Nill
Mala uharica *Asio otus*.

Tretja metoda je nočno beleženje oglašanj sov. Pri tem gre za beleženje spontanega oglašanja ali pa oglašanje izzovemo s predvajanjem posnetka sovjega petja v teritoriju. Metoda je primerna zlasti za ugotavljanje številčnosti, saj je izmed vseh treh najbolj natančna.

Sposlušanjem spontanega oglašanja popisujemo predvsem sove, ki se slabše odzivajo na posnetek. Pri nas je ta metoda v rabi zlasti za popise male in velike uharice *Bubo bubo*. Veliko uharico, ki je pri nas tipična gnezdilka večjih skalnih sten, popisujemo z nočnim poslušanjem zgodaj spomladi v primernem okolju, to je v bližini skalnih sten. V prvem delu noči se namreč samec na svojem teritoriju intenzivno oglašja z donečim petjem, ki se lahko sliši tudi do 4 km daleč. Ko poznamo lokacijo teritorija, lahko metodo kombiniramo z dnevnim iskanjem gnezd, kjer s teleskopom pregledamo skalne stene znotraj znanega teritorija in tako poskušamo najti še gnezdo. Pri takem popisu pa je navadno potrebnih več popisovalcev, ki se razporedijo vzdolž primerne okolja, saj se sove intenzivno oglašajo le v določenem delu noči. Samci male uharice, ki živi v odprti kulturni krajini, se spomladi intenzivno oglašajo v bližini gnezdišč, to je okoli grmišč, osamljenih dreves ali gozdičkov. Popis poteka ponoči tako, da si na karto vrisujemo pojoče samce, popis pa je koristno vsaj dvakrat do trikrat ponoviti, saj lahko z enkratno ponovitvijo marsikaterega samca

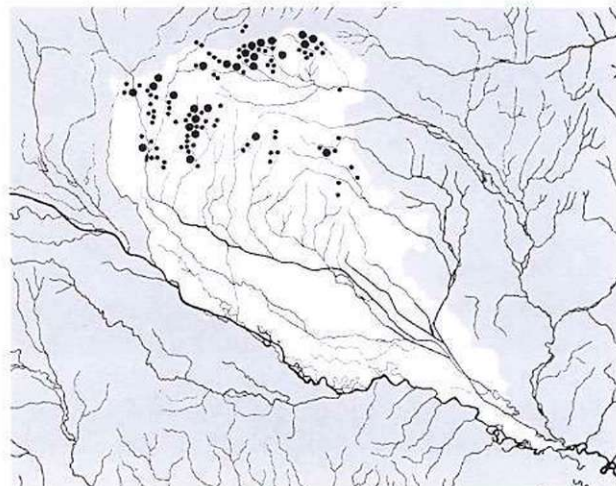
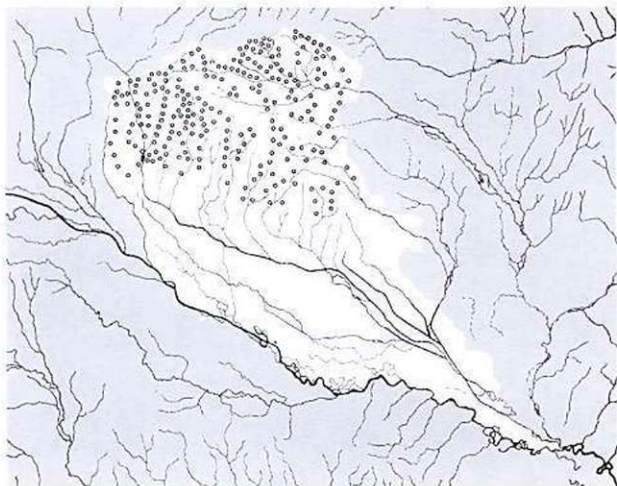
foto: Tomaž Mihelič
Veliko uharico *Bubo bubo* v Sloveniji popisujemo tudi s skupinskimi popisi, kjer popisovalci beležijo spontana oglašanja.

zgrešimo. Metoda je primerna tudi za močvirsko uharico *Asio flammeus*, vendar se ta pri nas pojavlja le občasno, zadnje znano gnezdo v Sloveniji pa je bilo najdeno pred več kot 50-imi leti.

Beleženje spontanega oglašanja je časovno omejeno in povsem odvisno od glasovne dejavnosti sov. Drugače je, če sove izzivamo s posnetki. Pri tem smo manj odvisni od časa in dejavnosti sov. Na posnetek oglašanja se teritorialne sove navadno zelo burno odzovejo. Pri tem velja opozorilo, naj se ta metoda uporabi izključno za namene raziskovanja ali popisovanja, ne pa za zabavo ali zgolj opazovanje. Nekatere vrste, denimo mali skovik *Glaucidium passerinum*, se lahko ob izzivanju tako razburijo, da ob tem postanejo bolj ranljive za plenilce! Oglašanje sov je posneto na zgoščenkah in kasetah in jih je možno kupiti. Izbiramo lahko med domačimi posnetki (Trilar 1999 in 2002) ali tujimi posnetki (Roché in Mebs 1989, Pelz 2003). Pri tej metodi gre podobno kot pri beleženju spontanega oglašanja za točkovni popis, ki pa ga lahko na terenu izvedemo na dva načina: (a) kot kartirno metodo, kjer na izbranem območju popišemo vse teritorije sov, ali (b) kot metodo vzorčenja, kjer uporabimo linijsko razporeditev točk in iz rezultata sklepamo na pogostnost sov na celotnem območju. Pri obeh načinih je potrebno izbrati mirne brezvetrne noči, saj veter zelo vpliva na glasovno dejavnost sov in s tem na uspeh popisa.

Z uporabo kartirnega načina metode s posnetkom navadno popisujemo sove na negozdnih površinah, zlasti pegasto sovo, velikega skovika in čuka. S to metodo smo pri nas popisovali zlasti velikega skovika v maju na Ljubljanskem

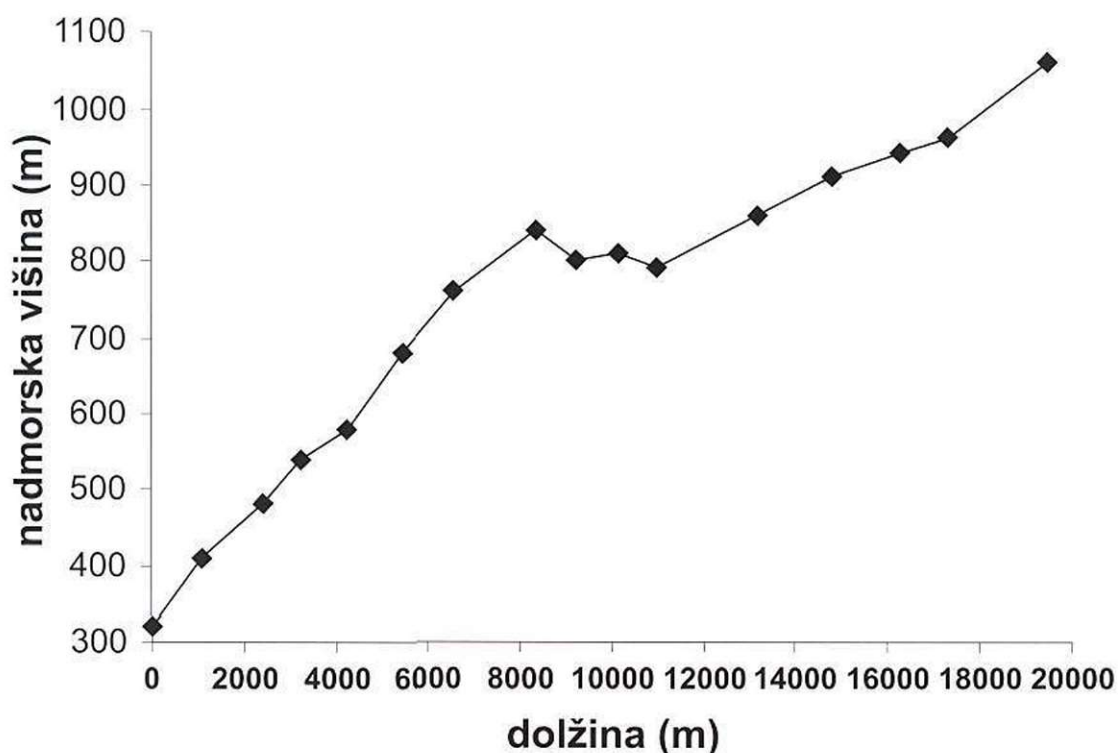
namreč neredko pripeti, da na isti točki zabeležimo tudi po več pojočih samcev. Gostoto parov ocenjujemo glede na celotno območje, ki smo ga sistematično pokrili s popisnimi točkami.

Leva slika prikazuje izbrane popisne točke za velikega skovika *Otus scops* na Goričkem in desna rezultat popisa (po Štumberger 2000).

barju, Goričkem in Kozjanskem. Na popisnem območju izberemo mrežo točk na razdalji 300 do 1500 m, odvisno od razgibanosti in gozdnosti terena. Popis vsake točke poteka z eno- do dveminutnim poslušanjem morebitnega spontanega oglašanja, eno- do dveminutnim predvajanjem posnetka petja in dve- do triminutnim poslušanjem za morebitni odziv. Lokacije pojočih samcev se vrisuje v karto, s čimer se izognemo podvajanju. Pri velikem skoviku se

Zlasti gozdne sove popisujemo z linijsko razporeditvijo točk. Tu pridejo v poštev vrste, kot so kozača, lesna sova, koconogi čuk in mali skovik. V Sloveniji te sove živijo večinoma v hribovitih in goratih predelih, populacije v nižinah pa so omejene le na lesno sovo in kozačo. Izbor popisnih točk na območju mora biti čim bolj primerljiv dejanskemu stanju življenjskega prostora na območju. To najlažje dosežemo z izborom točk čez cel višinski razpon

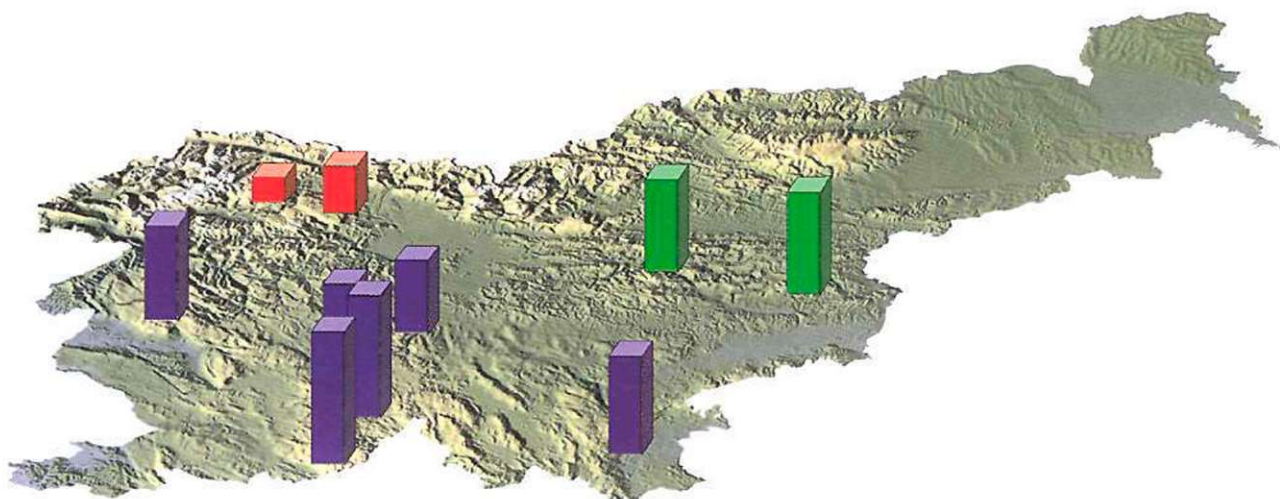
Izbor popisnih točk v sklenjenih gozdnih kompleksih naj sledi reliefu območja. Primer linije popisnih točk na Krimu.

OBRAZEC ZA POPIS GOZDNIH SOV

Lokaliteta:	
UTM:	
Datum:	
Čas opazovanja: od do	
Trajanje opazovanja:	
Vreme:	
Število popisnih točk:	
POSNETEK	• vrsta:
	• avtor:
Opazovalci:	
Opombe:	

POPIS NA TOČKAH:

TOČKA URA	VREME VETER	TEMP. (°C)	POPIS	OPOMBE
1				
2				
3				

Primerljivi kvantitativni popisi omogočajo primerjave med območji. Primer ugotovljenih gostot kozače *Strix uralensis* v Sloveniji (po Vrezec in Mihelič 2002).

območja, kjer bodo verjetno prevladovali točke v sredinskem višinskem pasu. Točke naj bodo na razdalji najmanj 1000 ali 1500 m. Izberemo vsaj 13 točk, lahko pa tudi več. Večje število točk namreč pomeni tudi večjo natančnost ocene številčnosti. Popisujemo ponoči z avtomobilom z začetkom po zadnjem petju dnevni ptic. Ko prispemo do točke, najprej do 5 minut poslušamo morebitna spontana oglašanja, nato predvajamo posnetek oglašanja okoli 10 min in po predvajanju še 5 minut poslušamo. Nemalokrat se pripeti, da med predvajanjem posnetka manjših vrst sov, npr. koconogega čuka, v bližino posnetka prileti katera od večjih vrst, kozača ali lesna sova, in se pri tem ne oglasi. Zato je potrebno po posnetku okolico pregledati še z lučjo, saj navadno sova brezbržno sedi na drevesu. Za vsak popis si pripravimo obrazec, ki nam bo olajšal kasnejšo obdelavo podatkov. Popis je priporočljivo izvesti vsaj dvakrat. Metoda je primerna za primerjave med območji in za grobo oceno gostot. Za natančnejše ocene lahko uporabimo podobno kartirno metodo kot pri vrstah odprte krajine, ki pa je veliko zamudnejša.

Predstavljenih je le nekaj načinov popisovanja, obstaja pa jih še več, odvisno od avtorjev in vrst. Skušal sem prikazati le tiste, ki so v Sloveniji najbolj v rabi in tako najbolj priporočljive za izvajanje zaradi možnih primerjav z ostalimi popisi.

foto: Dietmar Nill
Koconogi čuk *Aegolius funereus*.

Viri:

- KÖNIG, C., F. WEICK, J. H. BECKING (1999): Owls, A Guide to the Owls of the World. Pica Press, Sussex.
 MIHELIČ, T., A. VREZEC, M. PERUŠEK in J. SVETLIČIČ (2000): Kozača *Strix uralensis* v Sloveniji. *Acrocephalus* 21 (98-99): 9-22.
 PELZ, P. (2003): Owls of Europe. CD, Influence, Dąbrowa Górnicza.
 ROCHE, J. C. in T. MEBS (1989): Die Stimmen der Greifvögel und Eulen Europas. Kosmos, Franckh'sche Verlagschundlung, W. Keller & Co., Stuttgart. (2 audio kaseti)
 ŠTUMBERGER, B. (2000): Veliki skovik *Otus scops* na Goričkem. *Acrocephalus* 21 (98-99): 23-26.

- TRILAR, T. (1999): Ljubljansko barje, skrivnostni svet živalskega oglašanja. CD, Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.
 TRILAR, T. (2002): Gozdne ptice Slovenije. 2CD, Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.
 VREZEC, A. (2001): Skrivnostni svet sov. *Svet ptic* 7 (3): 4-9.
 VREZEC, A. in T. MIHELIČ (2002): Distribution, densité et comportements de la Chouette de l'Oural, *Strix uralensis* macrooura en Slovénie, durant la période de nidification. 41e Colloque interregional d'ornithologie, Porrentruy, Suisse.
 ZUBEROGOITIA, I. in L. F. CAMPOS (1998): Censusing owls in large areas: a comparison between methods. *Ardeola* 45 (1): 47-53.